

Anmeldelse:

Dør om dør med morderne

Af Thomas Bo Pedersen

Forfatteren Eline Mørch Jensen har på fornem vis givet stemme til ofre, bødler og vidner under og efter folkemordet i Cambodia.

Eline Mørch Jensen: **Elefantens blodige bug**. Jensen & Dalgaard, 2015, 180 s.

Det er den verdenshistoriske begivenhed, som næsten er for grusom at forholde sig til: Cambodias tragedie – eller rettere dens episke kulmination under de Røde Khmerers rædselsregime fra 1975-1979.

Både før og efter Pol Pots maoistiske mareridts-eksperiment er hundredtusinder cambodianere gået til i bombardementer, krige og hungersnød – men på intet tidspunkt i så enormt et omfang, som under Khmer Rouge-regimet. Der foreligger utallige bøger og film om dette menneskeskabte vanvid – beretninger fra de overlevende, journalistiske reportager og videnskabelige analyser. Mange af dem af meget høj kvalitet. Derfor er med udgivelsen af journalist og forfatter Eline



Mørch Jensens nye bog *Elefantens blodige bug* også en modig satsning af både forlag og forfatter.

I bogen har både ofre og bødler frasagt sig glemslens nådige tusmørke – nok fordi de i virkeligheden ikke har noget valg.

Thomas Bo Pedersen er bosat i Hanoi og arbejder i dag som direktør for den danske virksomhed Mascot International Vietnam. Han har beskæftiget sig med Cambodia, siden han kom til landet som en af de første danske journalister under den vietnamesiske besættelse af Cambodia i 1980'erne.

Jeg gætter på, at Eline Mørch Jensen selv på dette punkt deler vilkår med bogens 16 hovedfigurer. Som sine kilder har forfatteren ikke kunnet rumme den indsigt, hun har erhvervet sig igennem sine mange samtaler med de, som oplevede Cambodias holocaust. Den bog måtte ud, uanset om nogen gider eller tør læse den. Der må sættes ord på tingene for at komme videre, som det hedder i bogen – sagt og skrevet på en hel befolknings vegne.

Måske er det også dette engagement, der gør bogen så læseværdig. Autenciteten nærmest flyder fra siderne, når de lavmælte vidnesbyrd ruller over scenen. Forfatteren selv er helt usynlig i bogen – ingen småklynkende indikationer af de søvnløse nætter, der må have været et uomgængeligt element i Eline Mørch Jensens projekt gennem den lange researchfase. Det er først og sidst khmererne selv, der taler.

Bøddel ved tvang

Som Khmer Rouge-børnesoldaten, der beretter om sin første opgave som bøddel – den dødsdømte har i desperat hunger stjålet nogle håndfulde ris. Dommen bliver tvangs-eksekveret af den 12-årige dreng, der bliver tvunget op på scenen, hvor en Khmer Rouge kommissær står klar med en jernbeslået bambusstok. “Mødelederen kaldte mig frem, og jeg fik bambusstokken trykket i hånden. Den gik mig til midt på brystet, når den hvilede på jorden. Jeg gjorde mig umage for at slå så hårdt jeg kunne fra første slag. I begyndelsen skreg han og tryglede om nåde, men lidt efter lidt ebbede hans kræfter ud, og stemmen blev svagere. Til sidst hørtes kun slagene og lyden af knogler, der knustes, blandet med min

egen prustende vejtrækning” en purunge bøddel fortsætter senere sin karriere i Toul Sleng – Khmer Rouge-regimets berygtede forhørscenter, der blev indrettet i et tidligere gymnasium i hovedstaden Phnom Penh. Mindst 14.000 mennesker gik deres undergang i møde her – et i øvrigt beskedent antal i betragtning af, at mellem 2 og 3 millioner mennesker menes at have mistet livet under Khmer Rouge-årene.

Vi møder også den ultimative overlevelseskraft i Hin, en 17-årig dreng, der har mistet både arme og ben efter at have udløst en af de millioner af miner, der fortsat flyder i Cambodias landdistrikter. Hin – eller rettere hans torso – krabber nu omkring på et skateboard langs floden i Phnom Penh og tigger sig vej i sin udsigtsløse færd gennem tilværelsen. Proteserne har han for længst smidt væk, efter han opdagede, at det giver flere småmonter, når han krabber omkring med synlige arm- og benstumper.

Sådan fortsætter det side efter side med indlevende portrætter af den brogede skare, som Eline Mørch Jensen har mødt under sine ophold i Cambodia. Alle aktører giver deres besyv med – ofre, mordere og vidner.

Manden, der malede sine mareridt

Læseren møder en af denne anmelders gode bekendte i Phnom Penh, den nu afdøde kunstmaler Vann Nath, der som de andre figurer optræder under pseudonym i bogen. Vann Nath har malet samtlige malerier i Toul Sleng, som nu er museum. Malerier, som dagligt får besøgende til at blegne. Enkelte kaster endog op. For Vann Nath har skildret i fotografiske detaljer, hvad han oplevede i disse rædselsår.

Som han selv engang sagde til en cho-keret gæst: "Undskyld jeg forskrækker dig. Men at male er min måde at komme mine mareridt til livs på". Jeg tror, at Vann Nath ville have været fuld af lovord over Eline Mørch Jensens bog – det var også hans projekt at give ofrene stemme, hvilket han arbejdede utrætteligt for lige til sin død for et par år siden.

Den bitre lektie

Vann Nath døde som en trist og bitter mand. For ham var det ikke den store trøst med Lillian Helmann-prisen og de andre hædersbevisninger, som han modtog af velmenende internationale organisationer. I mere end 30 år kæmpede han sammen med en lille gruppe aktivister for at få stillet Khmer Rouge-lederne til ansvar. Lederen af Toul Sleng, kendt som 'Duc', er en af de meget få, der er blevet dømt. Hovedparten er gået fri.

I et baglokale hjemme hos sig selv gemte Van Nath de malerier, som det nuværende Hun Sen-regime ikke ønskede udstillet. Malerier, der kredser om den sidste bitre lektie, som blev Vann Nath til del: Hulheden og den manglende konsekvens i det FN-finansierede retsopgør med de endnu levende Khmer Rouge-ledere.

Årsagen til denne oprørende kendsgerning får Eline Mørch Jensen også fint med i en efterskrift om de endeløse retsmøder i Phnom Penh: Der skal under ingen omstændigheder graves alt for dybt i denne sag – alene fordi det nuværende regime rummer et utal af Khmer Rouge-veteraner, inklusive Cambodias altdominerende stærke mand, premierminister Hun Sen og parlamentsformand Chea Sim, der begge var centralt placeret

i de røde khmerers østlige zone nær grænsen til Vietnam.

Vi andre kan kun gisne om, hvordan det føles, når man på gaden den dag i dag møder den mand, der myrdede ens elskede for øjnene af familien. Den sorte Khmer Rouge uniform og det ternede tørklæde er kasseret til fordel for et jakkesæt. For nu indtager den samme mand en magtfuld post i byledelsen med alle de privilegier det indebærer. De velmanicurerede hænder er de samme, som kvalte folk med plasticposer, fordi ammunitio-nen var rationeret.

Man kan ikke lade være at spørge sig selv, hvor mange der mon er parate til at stå frem og vidne mod disse mordere, baseret på opfordringer fra lidt naive udenlandske eksperter, som forsikrer, at retten nok skal gå sin gang. Enhver der følger udviklingen i Cambodia, er helt på det rene med, at der aldrig er kommet noget, der minder om demokratiske tilstande ud af den største og mest kostbare Nation Building, som FN nogensinde har foretaget.

Cambodia er fortsat et brutalt og repressivt samfund af de værste på de kanter – og det siger ikke så lidt. Spørg blot forfatteren 'Vanna', som har delt sine barske arbejdsvilkår med Eline Mørch Jensen. Den censur, som Vanna lider under, er endda i småtingsafdelingen, sammenlignet med de mange, mange kritikere, som det nuværende Hun Sen-regime har gjort kort proces med, siden de vietnamesiske tanks bragte dem til magten i 1979.

Mangelfuld hukommelse

Eline Mørch Jensen har med Elefantens Blodige Bug markeret sig som en aldeles glimrende dokumentarist med respekt

for de mennesker, hun har sat sig for at portrættere. Det er måske også denne respekt, som er årsagen til, at forfatteren ikke altid fanger de små huskefejl eller dramatiseringer her og der hos kilderne.

Det gælder Khmer-Rouge bødlen, som fortæller at han oplevede sine forældre brænde ihjel under et napalm-bombardement, foretaget af de enorme B52-bombefly, som fløj så højt, at man aldrig hørte dem. Hvis drengen virkelig havde oplevet dette napalm-bombardement, ville han vide, at de altid blev gennemført med de små lavtgående F6 Hell Cat fly, som var kendt og frygtet blandt bønderne overalt i både Cambodia, Laos og Vietnam.

Et andet eksempel på kildernes mangelfulde hukommelse er en af bogens politiske Khmer Rouge-veteraner, der fortæller, hvordan kommunistpartiet blev forbudt efter general Lon Nols militærkup i 1970. I virkelighedens verden var det fyrst Norodom Sihanouk, der 10 år før indledte en skånselsløs menneskejagt på virkelige og indbildte kommunister.

Sidst men ikke mindst har forfatteren forvekslet den nu afdøde fyrst Sihanouks to sønner, som befinder sig på hver sin side i den dybe politiske konflikt, der fortsat præger Cambodia.

Det er ikke Ranariddh, der har afløst sin far på den legendariske, omend nu politisk betydningsløse tronstol i det smukke palads ved Ton Le Sap-floden.

Det var faktisk Sihanouk selv, der som gammel og syg lod sig presse til at køre Ranariddh helt ud på et sidespor - og i stedet lod sin anden søn, den Hun Sen-allierede Norodom Sihamoni overtage tronen.

Sihamoni formår uden slinger i valsen at holde gode miner til Hun Sen-regimets magtspil, mens broderen er sat uden for al reel indflydelse.

Disse koleriske indvendinger rækker ikke ved, at Eline Mørch Jensen har skrevet et fornemt bidrag til vores forståelse af mekanismerne i folkemordet i Cambodia. Hun afstår eksplicit og klogeligt fra at besvare spørgsmålet 'hvorfor'? I stedet har hun holdt sig til at forklare 'hvordan'. Og det har hun gjort så eftertrykkeligt og fortræffeligt.

Og så er der endda blevet plads til at trække linjerne op til vore dages Cambodia. Det sker med disse ord fra en veluddannet matematiklærer, der slår sig igennem som taxachauffør:

"Der er stadig en afgrund mellem rige og fattige, mellem dem der sidder på magten og dem, der må bestikke sig frem og hutle sig igennem. Bønderne lever stadig i mørke. Det samme gør alle tigterne og luderne – selvom lysene blinker om kap med lysene i alle andre asiatiske byer (...) Eneste fremskridt er, at bomberne ikke længere regner ned over os".

○ ○ ○